

УДК 94(477)“1917/1920”:821.161.2ШЕВ

А.І.Машталір, М.О.Сопіга

**Ім'я та творчість Т.Г. Шевченка в контексті
Української національно-демократичної революції
у Наддніпрянській Україні (1917–1920 рр.):
історіографія проблеми**

У статті на основі наукових досліджень учасників революційних подій, діаспорних та радянських авторів, сучасних українських істориків, шевченкознавців розглядається питання про використання імені та творчості Т.Г. Шевченка у добу національно-демократичної революції у Наддніпрянській Україні (1917–1920 рр.). Проаналізовано матеріали збірників наукових статей, у яких значна частина уваги приділяється вишануванню постаті українського Кобзаря у різний період за участю української влади та громадськості. Вишанування імені та творчості Т.Г. Шевченка товариствами “Просвіта”. На основі значної кількості наукових статей хронологічно з'ясовано проблеми з будівництвом пам'ятника у м. Києві та інших населених пунктах країни, а також зазначено причини, які спрямовувалися громадськістю та владою на місцях задля упорядкування могили українського Кобзаря. Порівнюються дослідження діаспорних та радянських науковців у питанні впливу імені та творчості Т.Г. Шевченка в революційну добу. Характеризуються матеріали сучасних українських дослідників, які крізь призму власної проблематики прямо чи опосередковано висвітлювали значення для українського народу постаті Т.Г. Шевченка. За матеріалами цих праць досліджується участь земств, громадськості, державних установ, закладів освіти Наддніпрянської України у формуванні своєрідного культу українського Кобзаря, як борця за національне і соціальне визволення українського народу. Проаналізовано матеріали конференцій, що дають певне уявлення про тогочасне громадсько-політичне, освітньо-культурне життя в Наддніпрянській Україні яке нерозривно пов'язане з іменем та творчістю Т.Г. Шевченка.

Ключові слова: Т.Г. Шевченко, історіографія, національно-демократична революція, дослідження, наукові праці, стаття, монографія, національна свідомість, дослідники, науковці.

У роки боротьби за українську державність, у період національно-демократичної революції, коли кожен свідомий українець використовуючи історичний досвід попередніх поколінь, вважав за свій обов'язок долучитися до справи національного Відродження, яскравим виразником якого була постать Т.Г. Шевченка. Акцентуючи увагу на персоналії українського Кобзаря багато дослідників, незважаючи на свій соціальний статус та політичні вподобання, створили своєрідну традицію висвітлення імені й творчості Т.Г. Шевченка в добу національно-демократичної революції (1917–1920 рр.).

Метою даної роботи є відображення постаті Т.Г. Шевченка в період революційних подій у Наддніпрянській Україні (1917–1920 рр.) за матеріалами досліджень українських науковців.

Першими істориками були керівники Української держави та учасники революційних подій. Звичайно це була національно свідомо українська інтелігенція, яка розуміла, що для будівництва самостійної держави потрібно створити національно свідоме середовище. З'являються масові публікації в періодичній пресі, журнальні статті та окремі збірки, присвячені Т. Шевченкові і національному відродженню. Цінний внесок до історичної наукової скарбниці з шевченкіани зробили державні та культурно-освітні діячі, зокрема М. Грушевський [1, с. 11-13], Є. Кондрацький [2, с. 1-6], М. Сумцов [3, с. 84-87], О. Левицький [4, с. 1], І. Щитківський [5, с. 2-3], А. Животко [6, с. 10-13], С. Русова [7, с. 114-115], С. Єфремов [8, с. 3], К. Даниленко [9, с. 4], Ф. Сушицький [10, с. 101-113], П. Зайцев [11, с. 115-117], С. Гаєвський [12, с. 117-121], Н. Мірза-Авекянц [13, с. 122-130], О. Дорошкевич [14, с. 130-145], В. Дурдівський [15, с. 145-156], Л. Білецький [16, с. 157-172], І. Юцишин [17, с. 172-182], М. Грінченко [18, с. 2], М. Плевако [19, с. 2-3], А. Воронець [20, с. 8-10], П. Колунний [21, с. 13-15], М. Драй-Хмара [22, с. 1-2], С. Черкасенко [23, с. 14-18], П. Клепацький [24, с. 19-22], Д. Дорошенко [25, с. 23-25], М. Гадзінський [26, с. 28-29], М. Коваль [27, с. 5-9], М. Фугалевич [28, с. 25-27] та інші.

У 1917 р. в Києві втретє перевидали дослідження С. Єфремова з серії життєписів відомих українських діячів “Тарас Шевченко: життя його та діла”. Відомий шевченкознавець, у притаманній йому манері, зумів окреслити віхи життя та творчості українського Кобзаря. С. Єфремова зазначав, що після повалення царизму в Україні на кожному святі згадували поета, носили його портрети, влаштовували маніфестації, збирали кошти на пам'ятник [29].

Одним з наймасштабніших здобутків української діаспорної історіографії довоєнного періоду була узагальнююча праця Д. Дорошенка “Історія України 1917–1923 рр.”, у якій ґрунтовно висвітлені два перших роки української національно-демократичної революції. Як очевидець подій автор на документальному матеріалі зумів показати ставлення українського народу до постаті Т. Шевченка. Підтвердив виділення коштів Міністерством праці на упорядкування могили Кобзаря (закон від 5 серпня 1918 р.), запровадження урядом Української Держави 350 іменних стипендій, зокрема й стипендії імені Т. Шевченка, кращим учням. Згадав і випадки вандалізму з погруддям Т. Шевченка у Києві [30].

Праця С. Сірополка з історії української освіти містить чимало фактів культурно-просвітницької діяльності українського місцевого самоврядування, яка була невід'ємно пов'язана з постаттю Т. Шевченка [31].

Документально-аналітичне дослідження О. Доценко присвятив подіям української національно-демократичної революції, особливо добі Директорії УНР, окреслив урядову позицію щодо відзначення Шевченківських роковин в Україні та Кам'янці-Подільському зокрема [32].

Канадська наукова еміграція чимало зробила для ознайомлення “вільного світу” з постаттю Т. Шевченка. Упродовж 1952–1954 рр. побачило світ чотири-томне ґрунтовне видання “Кобзаря” [33], у вступі до якого автор-упорядник Л. Білецький відзначив вплив на український народ постаті Т. Шевченка.

Показовим для порівняння емігрантської та радянської історіографії є дослідження В. Павловського про пам’ятники Шевченка [34]. Назва роботи така сама, як і в радянського науковця А. Хвилі [35], проте основний зміст “полярний”, що пояснюється ідеологічною кон’юнктурою та переконаннями останнього. Водночас, В. Павловський більш помірковано розкриває історію будівництва монументів Кобзаря, звертаючи увагу переважно на фактологічний матеріал. Автор подає 38 ілюстрацій проєктів пам’ятників Шевченка, зокрема роботу І. Кавалерідзе в Ромнах (1918 р.). Розповідає про події, пов’язані з національно-демократичною революцією, використовує дореволюційні джерела, напрацювання радянських та емігрантських авторів.

Не можна оминати увагою ювілейний збірник-альманах, присвячений сотій річниці з дня смерті Т. Шевченка. Так, І. Кедрин підкреслив, що на романтичне оспівування Шевченком козаччини в період революції 1917–1921 рр. дивилися як на “річ реальну й актуальну... як на своєрідну політичну програму”, що постать Т. Шевченка була для українського народу сентиментальним уособленням, революційно-романтичним атрибутом, а його “Заповіт” став другим українським національним гімном” [36, с. 63-70]. Автор намагається з позиції часу пояснити хибність надмірного романтичного захоплення козаччиною, проте зазначає, що воно було необхідне з психологічної точки зору, іншими словами – задля підняття національної свідомості. В. Давиденко [37, с. 71-83] розповів про заборону відзначення роковин Т. Шевченка в дореволюційний період, арешт та ліквідацію його книг, збір коштів на пам’ятник, про те, що більшовики підключилися до відзначення лише столітнього ювілею. Про радянську владу автор написав стримано. Додав зображення могили та проєкти пам’ятника Т. Шевченкові.

Робота П. Одарченка [38] перегукується із статтю В. Давиденка. Автор звернув увагу на сприйняття творів Т. Шевченка в Європі. В свою чергу В. Доманицький вважає українського Кобзаря ключовою постаттю у національному відродженні. “Саме за допомогою Т. Шевченка, – пише він, – остаточно відбулося перетворення українського народу в українську націю” [39].

В радянській історіографії вплив Т. Шевченка на українську самосвідомість практично не досліджувався. Попри це окремі напрацювання радянських істориків становлять певну наукову цінність. З-поміж них варто відзначити тритомне дослідження “Українська РСР в період громадянської війни” [40] та науковий двомісячник українознавства “Україна”, за загальною редакцією М. Грушевського. В одинадцятому номері надруковані досить стримані, але науково виважені матеріали, присвячені постаті Т. Шевченка, українській революції (1917–1920 рр.) М. Грушевського, К. Грушевської, І. Щитківського, О. Гермайзе та інших [41, с. 162-170].

На особливу увагу заслуговує історичний нарис А. Хвиля [42] про відзначення 120-ої річниці від дня народження Т. Шевченка. Автор подав інформацію про спорудження пам'ятників в різні роки, не оминув увагою і плани будівництва монумента за царизму і доби революції 1917–1920 рр., вказав на погану організованість таких починань. Натомість, з найкращого боку охарактеризував ставлення до постаті Кобзаря комуністичної політичної верхівки та громадськості. Своє дослідження А. Хвиля ілюстрував.

Написані за час протистояння двох політичних систем, праці радянських істориків надмірно заполітизовані, фактичний матеріал поданий однобічно, подекуди категорично.

Сучасні українські історики активно працюють над вивченням національно-демократичної революції 1917–1920 рр., особливо з кінця 1980-х – початку 1990-х рр., коли почався своєрідний ренесанс української історіографії, поступовий відхід від радянської ідеології. Про це засвідчила науково-практична конференція, присвячена 175-річницю від дня народження Т. Шевченка, яка відбулася у Кам'янці-Подільському. Особливо цікавими є тези А. Гаврищука та О. Григоренка [43с. 39-41], М. Кукурудзяка [44, с. 41-43], І. Поліщука [45, с. 46-48] та ін., які у своїх доповідях висвітлили вшанування пам'яті поета на Поділлі у різні проміжки часу, зокрема і в добу революції.

Після здобуття Україною державної незалежності, вітчизняні гуманітарні науки поповнилися ґрунтовними розробками з шевченкознавства та історії Української революції 1917–1920 рр. У них помітна спроба уникнути політизації процесу вивчення і аналізу історичних подій, задіяти чимало кількості невідомих і маловідомих документів, охопити досить широкий спектр проблем. Доробок сучасних істориків допоміг нам у розкритті вибраної теми дослідження.

Ґрунтовною працею з історії національно-визвольної революції, є монографія В. Солдатенка “Українська революція: концепція та історіографія” [46], що стала своєрідним підсумком попередніх досліджень вченого. Зробивши ретельний аналіз історіографічної спадщини лідерів Української революції та численної документальної бази, автор запропонував періодизацію революційної доби 1917–1921 рр., з'ясував причини і характер боротьби українського народу, звернув увагу й на постать Т. Шевченка.

Важливе значення для розуміння впливу постаті Т. Шевченка на національно-патріотичне виховання підрастаючого покоління простежується у дослідженні Л. Білецького, перевиданому в 1998 р., автором передмови виступив М. Ільницький. Л. Білецький використовував ім'я та творчість Т. Шевченка на лекціях української літератури, зокрема і в К-ПДУУ в добу Директорії УНР [47].

Г. Рудий у своїх монографіях та статтях вперше в українській історіографії, на основі документального матеріалу та оповідних джерел, дав узагальнюючу характеристику преси України 1917–1921 рр., розглянув роль і місце державних установ, просвітніх організацій, громадськості у розвитку видавничої справи, з'ясував основні аспекти діяльності українських видавництв, які, за

його твердженням, докладали чимало зусиль для популяризації постаті Т. Шевченка [48, с. 309-332], проаналізував газетну періодику [49]. Описав пам'яткоохоронну діяльність Української Центральної Ради, розповів про спорудження пам'ятника Т. Шевченкові в с. Кирилівці Київської губернії, а також про упорядкування його могили та виділення на це фінансів [50, с. 125-129]. У наступні роки автор продовжив накопичення матеріалу про пам'яткоохоронну діяльність, зокрема про збереження Чернечої гори, упорядкування та збір коштів на впорядкування могили та пам'ятник Т. Шевченкові у Києві [51].

Пам'яткоохоронну діяльність періоду національно-демократичної революції 1917–1920 рр. ґрунтовно досліджував О. Нестуля. Так, у монографії “Визвольні змагання українського народу і охорона пам'яток культури: 1917–1920 рр.” [52] він звернув увагу на ставлення влади та громадськості до постаті Т. Шевченка. Це була ґрунтовна робота автора з пам'яткоохоронної тематики, яка лягла в основу подальших досліджень науковця. Через рік з'являється наступна монографія О. Нестулі “Біля витоків державної системи охорони пам'яток культури України” [53], в якій проаналізовані основні етапи та особливості розвитку державної системи охорони пам'яток в Україні в добу УЦР, Гетьманату, Директорії УНР. Значна увага приділяється могилі Т. Шевченка, подаються матеріали про спроби її упорядкування, утворення спеціальних комісій для виконання цього завдання. Наводяться відомості про В. Короліва-Старого, як одного із палких борців за збереження Шевченкової святині. Дослідник зумів з'ясувати проблеми навколо будівництва пам'ятника українському Кобзарю в Києві, пошук місця встановлення, авторство тощо. В поле зору О. Нестулі потрапило також повернення українських цінностей, зокрема малюнків та бюстів Т. Шевченка.

Автори багатьох праць побіжно торкаються окремих аспектів, пов'язаних зі значенням постаті Т. Шевченка для українського народу в добу революції 1917–1920 рр. Так, за матеріалами періодичної преси це вивчали В. Нестеренко [54, с. 254-261], Ю. Телячий [55, с. 150-154], В. Коваль, Г. Гайджук [56, с. 22-32], В. Гандзюк [57, с. 46-55]. Є. Сохацька розглянула роль Т. Шевченка у культурно-просвітницькій діяльності за матеріалами газети “Нова Рада” [58, с. 20-31]. Т. Соломонова торкнулася шевченківської тематики, досліджуючи книгодрукування на Поділлі в період УЦР [59, с. 337-342]. Не менш цінною є монографія Т. Ківшар [60], яка на основі широкого масиву документальних джерел проаналізувала український книжковий рух у 1917–1923 рр. і зазначила, що твори Т. Шевченка у той час користувалися великою популярністю.

Є. Мельник, досліджуючи українські середні навчальні заклади в період національно-демократичної революції, не оминув увагою й постать Т. Шевченка, відзначення його роковин у навчальних закладах України, зокрема Подільського регіону [61, с. 47-67; 62, с. 47-51] а саме у державній українській гімназії імені С. Руданського 20 березня 1920 р. за великої кількості місцевого населення, викладачів університету з ректором на чолі [63, с. 213-229], а також на відкритті К-ПДУУ [64, с. 28-35].

Особливості проведення шевченківських свят у загальноосвітніх навчальних закладах у період визвольних змагань українського народу 1917–1920 рр. дослідив В. Олійник, зазначивши, що у їх організації брали участь “вчителі, учні, їх батьки, громадськість” [65, с. 197-199]. Цю тематику досліджували також М. Марчук [66, с. 197-201], М. Баюк [67, с. 271-274], Ю. Телячий [68, с. 110-119], А. Боровик [69], І. Сесак [70], О. Зубалій, Д. Ряшенко [71, с. 12-23], О. Сухомлинська [72] та інші. Так, О. Завальнюк у фундаментальному монографічному дослідженні “Утворення та діяльність державних українських університетів (1917–1921 рр.)” [73], історичних нарисах [74], наукових статтях [75, с. 3-19; 76, с. 311-317; 77, с. 40-51; 78, с. 253-270] зосередив увагу на Київському та Кам’янецькому університетах в добу національно-демократичної революції 1917–1921 рр., зауваживши, що викладачі та студенти активно включилися до шевченківського руху, про що засвідчують шевченківські дні 1919–1920 рр., що саме спадщина Т. Шевченка формувала національно-патріотичний дух української молоді. В. Онопрієнко вважав українські університети в добу революції осередками національного відродження, яке було невід’ємно пов’язане з постаттю Т. Шевченка [79].

У своїй монографії О. Завальнюк та В. Стецюк дослідили процеси формування та функціонування земського самоврядування на Поділлі в добу Української революції 1917–1920 рр., на широкій документальній основі показали участь земств Поділля у розробці заходів зі святкування дня народження Т. Шевченка, випуск земською газетою “Життя Поділля” ювілейного шевченківського номера, а також видання журналів і брошур, присвячених цьому питанню [80]. В. Стецюк у статті проаналізував основні напрямки культурно-просвітньої роботи земств Поділля в добу Української революції, звернувши увагу на постать Т. Шевченка [81, с. 26-39]. О. Завальнюк і О. Комарницький [82] з’ясували, як у подільських містечках в добу Української революції (1917–1920 рр.) проводилися мітинги та демонстрації, присвячені Т. Шевченкові – натхненнику, символу національного і соціального визволення українського народу. В іншій монографії О. Завальнюк у співавторстві з С. Олійником, досліджуючи перебування Галицької армії на території Поділля, висвітлив її культурно-просвітню діяльність, не оминувши увагою і постаті Т. Шевченка [83]. С. Олійник у статті “Мистецтво в культурно-освітній та національно-політичній діяльності Української галицької армії на Поділлі” [84, с. 230-235] відзначив, що галицькі військові докладали чимало зусиль задля популяризації постаті Т. Шевченка, друкували його твори, влаштовували урочисті святкування.

Продовжуючи містечкову проблематику, О. Комарницький у монографії та декількох статтях вказав на українське національне піднесення, традиційно пов’язане з постаттю Т. Шевченка [85]. Так, у статті “Ім’я Тараса Шевченка в житті містечок Правобережної України (1917–1920 рр.)” [86, с. 84-88] він наводить чимало фактів, які доводять, що постать Кобзаря пробуджувала національну пам’ять, свідомість: “Шевченківська ідея національного визволення

України ... знайшла належну підтримку у містечковому середовищі Правобережжя, дала могутній імпульс для розгортання національно-визвольного руху”, наводить факти несприйняття ідей Т. Шевченка [86, с. 87-88]. В іншій статті цей автор більш конкретно розкрив стан національної свідомості в добу Директорії УНР, внесок до її підняття галицьких військових, за участі яких активно відзначили роковини Т. Шевченка навесні 1920 р. [87, с. 83-94].

У монографії, присвяченій проблемі стосунків селянства та влади, В. Лозовий розмірковує про ставлення селянства до постаті Т. Шевченка, про роль товариства “Просвіта”, періодичної преси у популяризації постаті Шевченка [88]. Цю саму тему автор досліджував і в праці “Поділля в добу Центральної Ради (історичний нарис)” [89]. Нас передусім цікавить маніфестація, проведена в Кам’янці-Подільському наприкінці червня 1917 р., що, за словами автора, “була однією з найбільш масових та організованих виступів українства Поділля... закінчилася співом гімну “Ще не вмерла Україна” та Шевченкового “Заповіту” [89, с. 11-12]. У статті з проблеми політичної культури українського селянства в добу УЦР В. Лозовий звернув увагу на формування селянської свідомості, цінностей народу, пов’язаних з категоріями “земля і воля”. Про національно-патріотичне піднесення свідчать, – як зазначає дослідник, – “численні заходи, які обставлялися як своєрідні політичні спектаклі”, для прикладу, шевченківська маніфестація у с. Мала Павлівка (на Полтавщині) [90, с. 166-174]. У методичному посібнику про Поділля в період гетьманату П. Скоропадського [91], дослідник проаналізував, як новий режим з агітаційно-пропагандистською метою використовував шановану в народі постать Великого Кобзаря, розсилаючи листівки з його словами, які акцентувалися на болочих у народі поняттях “землі і волі” [91, с. 7]. Не менш цінною є робота В. Лозового, яка розкриває категорію історичної пам’яті, як інструмента політичної боротьби Центральної Ради, зокрема про Т. Шевченка, козацький період, діяльність Б. Хмельницького, І. Мазепи [92, с. 233-242]. Значний інтерес представляють дослідження присвячені постаті українського Кобзаря, які В. Лозовий подав у збірники наукових публікацій присвячені 200-й річниці від дня народження Т. Шевченка [93, с. 179-186; 94, с. 184-189].

Сучасні науковці вивчають вплив товариства “Просвіта”, невід’ємно пов’язаного з іменем українського Кобзаря, на піднесення національної свідомості. Так, у 1996 р. побачив світ збірник наукових статей про Подільське товариство “Просвіта”, що дістав назву “Просвітницький рух на Поділлі 1906–1923 рр.”. Для нас цікаве дослідження В. Лозового і В. Нестеренка [95, с. 28-38], у якому простежене відновлення та діяльність “Просвіти” в різних куточках регіону, зокрема з відзначення його членами шевченківських свят.

Діяльність товариства “Просвіта” на Поділлі в добу національно-демократичної революції 1917–1921 рр. стала предметом дослідження багатьох науковців, зокрема О. Малюти [96; 97, с. 329-332], (про роль товариства у відродженні культурно-освітнього, суспільно-політичного та економічного життя українського народу, піднесенні національної свідомості, відродженні національної

пам'яті, зокрема про Т. Шевченка); Г. Кучерова (про сільські “Просвіти” на Правобережній Україні [98, с. 138-149; 99, с. 52-64], їх роль у культурно-освітньому житті Правобережжя, популяризації імені та творчості українського Кобзаря); А. Трембійського [100, с. 205-225], Б. Крищука [101, с. 10-17], Н. Кузьміна [102, с. 91-95], П. Слободянюка, О. Жалока [103, с. 103-108], К. Терещук [104, с. 113-118], В. Мацька [105, с. 130-135], В. Рекрута [106, с. 135-141] та ін.

Чернігівську “Просвіту” і значення Т. Шевченка для підняття національного руху досліджували С. Кулінська та Т. Демченко [107, с. 349-360]. Цінний шевченкознавчий матеріал містить збірник наукових статей, документів і матеріалів за редакцією В. Барана [108]. А. Пижик (культурно-просвітницька діяльність уряду УНР в період Директорії) [109], Е. Кучменко (державна політика уряду П. Скоропадського щодо розвитку науки, мистецтва, охорони пам'яток історії та культури, розвитку української мови) [110], О. Янковська – (стаття “Культурне життя в Україні у період національно-демократичної революції (1917–1920 рр.)”) [111, с. 105-118] зуміли показати, що, окрім військово-політичного, українське населення активно брало участь у культурно-просвітньому житті країни, що на відродження українського народу вагомий вплив мав Т. Шевченко. Так, наприклад, Е. Кучменко відзначила, що в добу Гетьманату могила Кобзаря фактично була визнана національною власністю [110, с. 10-11], натоість А. Пижик, вважає, що населення України було недостатньо проінформоване про життя і творчість українського Кобзаря [109, с. 27]. О. Янковська зазначила, що ознайомлення з творами Т. Шевченка та активна участь громадськості у відзначенні Шевченківських роковин з кожним роком зростає [111, с. 108].

Культурно-мистецьке та літературно-мистецьке життя в добу УЦР досліджували Д. Буравченко та Т. Осташко. Так, Д. Буравченко зосередився на образотворчому мистецтві, музейній справі, охороні історичних пам'яток, особливо на співпраці державних установ та громадських культурних організацій у питанні збереження місць, пов'язаних із життям Т. Шевченка. Автор приходить до висновку, що на початку революції рушієм культурного процесу була громадська ініціатива [112, с. 315-337]. Т. Осташко – здебільшого на театральному, музичному, літературному житті країни, житті та творчості українського Кобзаря [113, с. 24-38].

В останнє десятиліття відбувається переосмислення творчості Т. Шевченка. Так, у 2008 р. вийшло доопрацьоване друге видання І. Дзюби [114], де автор простежує, як життя та творчість поета і художника Т. Шевченка стали основою формування ідеалів українського народу і росту національної самосвідомості. У цьому відношенні важливе значення має перевидана робота І. Огієнка “Тарас Шевченко”, яка дозволяє розглянути постать українського Кобзаря очима священнослужителя [115].

В. Мельниченко проаналізував зародження та розвиток традицій вшанування пам'яті Т. Шевченка на Черкащині із 1905 до 2009 рр. Автор зазначає, що в період Української революції твори поета почали виходити масовими

тиражами, вивчалися в школі. Сьогодні традиції вшанування Кобзаря набули нового розвитку [116, с. 200-205]

О. Меленчук вивчала твори С. Єфремова, присвячені роковинам Т. Шевченка. Дослідниця дійшла висновку, що кожні роковини поета – певний етап, підсумок не тільки зробленого в галузі шевченкознавства, але й духовного росту, певної моральної боротьби, властивої кожному свідомому громадянинуві. Як казав С. Єфремов, згадка про Шевченка для одних приносить втіху і спокій, другим дає надію, іншим – радість [117, с. 5-12]. С. Якобчук, вивчала наукову спадщину Ф. П. Матушевського, пов'язану з іменем Т. Шевченка [118, с. 12-18]. О. Забужко, відійшовши від часових рамок, розглянула місце Кобзаря в духовній культурі українського народу, зазначила, що “культ Шевченка – типовий культ життійного героя” [119]. Парадоксальні вияви міфологізації та формування національного культу Т. Шевченка дослідила В. Венгерська, повторивши доведену істину, що навіть через півтора століття після смерті поета, його постать продовжує залишатися потужним індикатором духовності [120, с. 131-132].

Книга відвідувачів на місці останнього спочинку Кобзаря стала предметом дослідження З. Тарахан-Берези. Дослідниця вивчала записи зокрема, революційних років, у яких побачила національно-патріотичне піднесення українського народу, віру у світле майбутнє. Вона зауважує, що книга відвідувачів на могилі Кобзаря була своєрідною сповіддю різних за матеріальними статками людей [121, с. 128-137].

О. Білокінь розповіла про першого хранителя могили Т. Шевченка І. Ядловського, більш відомого, як дід Іван, що робив власні записи про відвідувачів. За словами дослідниці, оповіді Івана Ядловського нагадують притчі, а вислови тяжіють до афоризмів [122, с. 149-158]. Є. Пайкову зацікавив життєвий шлях В. Науменка. Переїнявшись українським відродженням, він вступив до “Прогресу” імені Т. Шевченка і засвідчив у нотаріуса документ, згідно якого став власником і упорядником могили Кобзаря [123, с. 90-102]. О. Попельницьку зацікавив відомий український етнограф і музезнавець М. Біляшівський, який організував виставки, збирав та друкував Кобзареві твори [124, с. 100-118].

С. Шульженко за стагистичними даними фондів книжкової палати дослідила видання “Кобзаря” Т. Шевченка за 90 років, починаючи з 1918 р. [125, с. 1-2]. Н. Кубриш детально вивчила історію пам'ятника Т. Шевченка в Ромнах (1918 р.), автором якого був І. Кавалерідзе. Дослідниця проаналізувала зовнішній вигляд монументу, зазначивши, що зливаючись з горою курганом, Кобзар приймає її символічну значущість, енергію та міць, “земля дає силу селянському сину”. Пам'ятник, за словами Н. Кубриш, втілює думку про безсмертя звільненого від “пуг” Шевченкового слова [126, с. 70-75].

Т. Клименко на основі фондів Державного архіву Черкаської області розглядає окремі аспекти, пов'язані з Т. Шевченком. Цінні матеріали з особових фондів архіву, зокрема матеріал, зібраний Уманським краєзнавцем М. Комарницьким, що стосується заборон відзначення сотих роковин Кобзаря та відмова громадськості їх виконувати [127, с. 146-155].

Чільне місце займає колективна праця провідних науковців відділу історії української революції 1917–1921 рр. Інституту історії України НАН України “Нариси історії Української революції 1917–1921 років”. (Кн. 1.), окремі аспекти присвячені постаті Т. Шевченка, особливо в добу Гетьманату П. Скоропадського [128]. Розвиток національної ідентичності в Наддніпрянській Україні розглянула Г. Басара-Тилищак, наголосивши, що саме галичани (УСС) були чи не основними носієм українських традицій [129, с. 61-82] У цьому відношенні вона поділяє точку зору М. Лазаровича [130].

Дотично постать Т. Шевченка в період національно-демократичної революції розглядали С. Литвин [131], В. Прокопчук [132, с. 6-15], Є. Сохацька [133, с. 70-79], І. Синельник [134], І. Савченко [135], М. Баюк [136, с.23-29], Р. Танана [137, с. 126-131], А. Опря [138] І. Кметь [139, с. 162-170] та інші.

Не менш цікавими та змістовними є дослідження регіональної історії періоду Української революції 1917–1921 рр. Так, Г. Іванущенко у статті, присвяченій українському відродженню на Сумщині, на широкій джерельній базі відзначив складні суспільно-політичні процеси і роль Т. Шевченка в національному відродженні краю Його ім'ям була названа школа, вулиця, там був збудований один з перших пам'ятників поету. Місцева “Просвіта” докладала чимало зусиль для якомога яскравішого відзначення роковин Кобзаря [140, с. 149-170]. “Полтава. Історичний нарис” – колективне дослідження [141], у якому по-новому розглядається роль міста духовної коліски України в історії української нації та держави. Національним пробудженням полтавців дослідники по праву вважають вшанування 16 квітня 1917 р. пам'яті Т. Шевченка. Постать Т. Шевченка на Поділлі в період Директорії розглядав А. Подолинний [142].

У 2012 році побачили світ перших два томи шеститомної Шевченківської енциклопедії за редакцією М. Жулинського. Автори-укладачі роботи подали чимало змістовної інформації щодо відомих шевченкознавців, відзначення ними роковин Кобзаря, зокрема і в добу революції, будівництва пам'ятників як в Україні, так і за її межами в різний час тощо [143; 144]. Важливо, що завершене шеститомне видання 18 лютого 2016 року було презентоване громадськості, у Національному музеї Тараса Шевченка за участі голови редакційної колегії, директора Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка Національної академії наук України, академіка НАН України Миколи Жулинського.

За рік до відзначення українською громадськістю 200-тих роковин українського Кобзаря у Національному гірничому університеті (м. Дніпро) Л. Степовичкою було підготовлено методичні рекомендації, присвячені різнобічному вивченню творчої спадщини Т.Г. Шевченка та Шевченкіани. Авторка розбила заходи на 11 тематичних занять [145].

2014 р. багатий на шевченкознавчі матеріали, саме цього року за підтримки Управління культури, національностей та релігій Хмельницької облдержадміністрації, Хмельницької обласної універсальної бібліотеки імені Миколи Островського, за участю Хмельницької міської організації Національної спілки

краєзнавців України було створено бібліографічний покажчик Подільської шевченкіани, автори-упорядники подали чимало бібліографічних даних, пов'язаних з перебуванням Т. Шевченка на Поділлі, вшанування його пам'яті, зокрема у добу національно-демократичної революції [146]. Неменш цінним для вивчення імені і творчості українського поета є бібліографічний покажчик упорядниками якого виступили О. Білик, О. Галганова [147]. Важливе місце у роботі займає наукова розвідка К. Завальнюка про вшанування постаті українського Кобзаря на Вінниччині в революційну добу. Автор опрацювавши архівні матеріали Державного архіву Вінницької області, матеріали періодичної преси, зокрема газету "Селянин", напрацювання науковців, проаналізував яким способом і хто доклав зусиль задля кращого проведення шевченківських днів у краї [148, с. 19-24]. Цього ж року О. Завальнюк проаналізував різнобічні заходи колективу Кам'янець-Подільського державного українського університету, спрямовані на відзначення на державному рівні роковин Т.Г. Шевченка за Директорії УНР. Автор за хронологією подає представництво вищу у багатолюдних загальноомських святкових заходах у яких на дослідницькому чи науково-популярному рівні розкриваються різні аспекти поезії, мистецтва і життєвого шляху Кобзаря [149, с. 31-49].

Водночас С. Олійник зв'язував місце і роль постаті Т.Г. Шевченка в культурно освітній та національно-пропагандистській діяльності Української Галицької армії на Поділлі. Дослідник зазначив основні структурні підрозділи УГА, які займалися культурно-освітньою і національно-пропагандистською діяльністю, наголосивши, що у всіх підлеглим їм ланкам лунало шевченківське слово. Окремо виділяє активне використання творчості українського Кобзаря у репертуарі театральних труп та хорів, які функціонували в структурі Галицького війська [150, с. 50-55].

Чільне місце у сучасному історичному шевченкознавстві займають дослідження А.І. Машталіра. Автор за останні десять років написав близько 40 [151, с. 87-90; 152, с. 25-31; 153, с. 258-264] статей та 2 монографії, присвячених впливу постаті Т.Г. Шевченка на події національно-демократичної революції 1917–1920 рр. Так, зокрема, у монографії А.І. Машталіра та В.С. Лозового комплексно висвітлено процес політичної інструменталізації постаті та творчості Т.Шевченка в контексті Української революції у Наддніпрянській Україні (1917–1920 рр.). Науковці з'ясували та проаналізували вплив геніального Поета на національне відродження українського народу у революційний період. Розкрили тенденції використання імені та творчості Кобзаря у громадсько-політичних заходах, діяльності навчальних закладів та просвітніх товариств, спрямовані на піднесення національної свідомості українців на Поділлі у добу УЦР. Наведено факти вшанування пам'яті Т.Шевченка в системі суспільно-політичних та громадсько-культурних заходів у період Директорії УНР [154]. У іншій монографії авторами якої є А.І. Машталір, В.Г. Байдич, В.В. Галатир, висвітлюються заходи, спрямовані на вшанування роковин поета на Поділлі у 1919–1920 рр., проведені громадськістю та владними структурами Поділь-

ської губернії, проаналізовано ставлення українського народу, передусім інтелігенції до постаті Кобзаря у добу Директорії УНР [155].

Таким чином, історіографія проблеми наочно засвідчує, що постать Т.Г. Шевченка в контексті національно-демократичної революції не залишається осторонь в історичній науці. Чимало науковців крізь призму власної проблематики в більшій чи меншій мірі з'ясовували ставлення, використання владою та громадськістю постаті українського Кобзаря у революційну добу. Інтерпретацію його творів, збереження могили та будівництво пам'ятників, вплив його імені та творчості на національну свідомість, українізацію освіти, культурно-мистецьке життя українського народу.

Отже, на сьогодні постать українського Кобзаря продовжує залишатися актуальним, яскравим маркером, виразником, символом боротьби за національне визволення українського народу, предметом дослідження багатьох науковців.

Список використаних джерел та літератури

1. Грушевський М. Шевченківське слово // Село. Кам'янець-Подільський, 1919. № 11. С. 11-13.
2. Кондрацький С. Шевченко – поет відродження України і студіювання його творів в школі // Освіта. Кам'янець-Подільський, 1919. № 6. С. 1-6.
3. Сумцов М. Пушкин и Шевченко // Украинская жизнь. Москва, 1917. № 3-6. С. 84-87.
4. Левицький О. Занехаяна справа // Нова Рада. Київ, 1918. 6 (24 травня). № 93. С. 1.
5. Щитківський І. І. В справі пам'ятника Т. Шевченкові // Нова Рада. Київ, 1918. 12 червня (30 травня). № 98. С. 2-3.
6. Животко А. Дві сестри (Кооперація і “Просвіта”) // Земське діло. 1918. 18 липня. № 311. С. 1; Животко А. Любов до малих сих // Освіта. Кам'янець-Подільський, 1919. № 6. С. 10-13.
7. Русова С. Федеративна ідея в творах Шевченка // ВУШ. Київ, 1918. Березень. № 7. С. 97-101; Русова С. Шевченко і малі діти // ВУШ. Київ, 1918. Березень. № 7. С. 114-115.
8. Єфремов. С. На шевченкову тему // Нова Рада. Київ, 1918. № 31. С. 3.
9. Даниленко К. Дописи. Як святкували пам'ять Тараса Шевченка на Богодухівщині 25–26-го лютого // Нова Рада. Київ, 1918. 27 (14) квітня. № 69. С. 4.
10. Сушицький Ф. Народність в творах Шевченка // ВУШ. Київ, 1918. Березень. № 7. С. 101-113.
11. Зайцев П. До історії Шевченкового Букваря // ВУШ. Київ, 1918. Березень. № 7. С. 115-117.
12. Гаєвський С. Біографія Шевченка в школі // ВУШ. Київ, 1918. Березень. № 7. С. 117-121.
13. Мірза-Авак'янц Н. Твори Т. Г. Шевченка як матеріал при навчанні історії України // ВУШ. Київ, 1918. Березень. № 7. С. 122-130.
14. Дорошкевич О. Шевченко на лекціях літератури // ВУШ. Київ, 1918. Березень. № 7. С. 130-145.

15. Дурдуківський В. Матеріали для шкільних ранків і вечірок в пам'ять Т. Шевченка // ВУШ. Київ, 1918. Березень. № 7. С. 145-156.
16. Білецький Л. Виховання емоційно-образного мислення і твори Т. Шевченка // ВУШ. Київ, 1918. Березень. № 7. С. 157-172.
17. Ющишин І. Шевченко в галицьких школах // ВУШ. Київ, 1918. Березень. № 7. С. 172-182.
18. Грінченко М. Свято на пошану весні // Нова Рада. Київ, 1918. 9 червня (27 травня). № 96. С. 2.
19. Плевако М. Любов до рідного краю й народу та свободолюбні змагання, як основні мотиви нової української літератури // Життя Поділля. Кам'янець-Подільський, 1919. 28 лютого. № 59. С. 2-3.
20. Воронець А. Шевченко в ролі народнього учителя // Освіта. Кам'янець-Подільський, 1919. № 6. С. 8-10.
21. Клунний П. Т. Г. Шевченко та Кирило-Мефодіївське братство // Освіта. Кам'янець-подільський, 1919. № 6. С. 13-15.
22. Драй М. Слов'янська трагедія // Життя Поділля. Кам'янець-Подільський, 1919. 4 січня. № 16. С. 1-2.
23. Черкасенко С. Шевченко – пророк революції // Село. Кам'янець-Подільський, 1919. № 11. С. 14-18.
24. Клепатський П. Т. Г. Шевченко – апостол любові, братерства і правда // Село. Кам'янець-Подільський, 1919. № 11. С. 19-22.
25. Дорошенко Д. Чужі люди про Шевченка // Село. Кам'янець-Подільський, 1919. № 11. С. 23-25.
26. Гадзінський М. На вічну пам'ять батькові Тарасові // Село. Кам'янець-Подільський, 1919. № 11. С. 28-29.
27. Коваль М. М. Наше національне свято // Село. Кам'янець-Подільський, 1919. № 11. С. 5-9.
28. Фугалевич М. Великий Кобзар України Т. Г. Шевченко // Село. Кам'янець-Подільський, 1919. № 11. С. 25-27.
29. Єфремов С. Тарас Шевченко життя його та діла [3-є вид. №25]. Київ: Час, 1917. 56 с.
30. Дорошенко Д. Історія України 1917–1923 рр. Ужгород, 1930. Т. 2: Українська Гетьманська Держава 1918 року. 424, LXXXVI с.
31. Сірополко С. Історія освіти в Україні / [підготував Ю. Вільчинський. 22-ге вид.]. Львів: Афіша, 2001. 664 с.
32. Доценко О. Літопис Української революції. Матеріали й документи до історії Української революції. Київ; Львів: Накладом автора, 1923. Т. 2. Кн. 5. 398 с.
33. Тарас Шевченко. “Кобзар” вид 2-ге доповнене, перероблене у 4 т. / [під ред. Л. Білецького]. Вінніпег: Видавнича спілка “Тризуб”, 1952. Т. 1. 372 с.; Тарас Шевченко. “Кобзар” у 4 т. / [під ред. Л. Білецького]. Вінніпег: Видавнича спілка “Тризуб”, 1953. Т. 3. 576 с.; Тарас Шевченко. “Кобзар” у 4 т. / [під ред. Л. Білецького]. Вінніпег: Видавнича спілка “Тризуб”, 1954. Т. 4. 556 с.
34. Павловський В. Шевченко в пам'ятниках 1861–1964. Нью-Йорк, 1966. 41 с.
35. Хвиля А. Пам'ятник Шевченкові. Історичний нарис про будівництво пам'ятника Т. Г. Шевченкові. Київ: Державне видавництво “Мистецтво”, 1934. 62 с.: іл.

36. Кедрин І. Шевченко і українська політична думка // Наш Шевченко. Збірник-Альманах у сторіччя смерті поета 1861–1961. Джерсі-Сіті; Нью-Йорк: Видавництво “Свобода”, 1961. С. 63-70.

37. Давиденко В. Не забули пом’янути ... // Наш Шевченко. Зб.-Альманах у сторіччя смерті поета 1861–1961. Джерсі-Сіті; Нью-Йорк: Видавництво “Свобода”, 1961. С. 71-83.

38. Одарченко П. Світова слава Шевченка (Т. Г. Шевченко в світлі світової критики). До 150-річчя з дня народження поета. Чикаго: Український Публіцистично науковий Інститут, 1964. 56 с.

39. Доманицький В. Тарас Шевченко (синтетично-націологічні студії його життя й творчості). Чикаго: видавничча Спілка, 1961. 116 с.

40. Українська РСР в період громадянської війни (1917–1920 рр.). В 3-х т. Київ, 1969. Т. 2. 432 с

41. Щитківський І. Пам’ятник Т. Шевченкові у Києві та київська адміністрація // Україна: Науковий двомісячник українознавства. Кн. 1-2. Київ: Державне видавництво України, 1925. С.162-170.

42. Хвиля А. Пам’ятник Шевченкові. Історичний нарис про будівництво пам’ятника Т. Г. Шевченкові. Київ: Державне видавництво “Мистецтво”, 1934. 62 с.: іл.

43. Гавришук А. П., Григоренко О. П. Шевченківські дні 1914 року на Поділлі // Т. Г. Шевченко і Поділля: Тези науково-практичної конференції, присвяченої 175-річчю від дня народження Т. Г. Шевченка. Кам’янець-Подільський, 1989. Ч. 1. С. 39-41.

44. Кукурудзяк М. Г. Вшанування 100-річного ювілею Т. Г. Шевченка на Поділлі і Північній Буковині // Т. Г. Шевченко і Поділля: Тези наук.-пр. конф., присвяченої 175-річчю від дня народження Т. Г. Шевченка. Кам’янець-Подільський, 1989. Ч. 1. С. 41-43.

45. Поліщук І. А. Роковини Т. Г. Шевченка у Вінниці в 1920 році // Т. Г. Шевченко і Поділля: Тези науково-практичної конференції, присвяченої 175-річчю від дня народження Т. Г. Шевченка. Кам’янець-Подільський, 1989. Ч. 1. С. 46-48.

46. Солдатенко В. Ф. Українська революція : концепція та історіографія (1918–1920). Київ: Ін-т політичних і етнонаціональних досліджень НАН України, 1999. 507 с.

47. Білецький Л. Т. Основи української літературно-наукової критики. / сер. “Літературні пам’ятки України” / [упоряд., авт. іст.-біогр. нарису та прим. М. М. Ільницький]. Київ: Либідь, 1998. 408 с.

48. Рудий Г. Розвиток видавничої справи за доби Центральної Ради та Української держави (за матеріалами української преси 1917–1918 рр.) // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. Київ: Інститут історії України НАН України, 2005. № 12. С. 309-332.

49. Рудий Г. Я Преса України 1917–1920 рр. як об’єкт дослідження української культури: Джерелознавчий і методологічний аспекти. Київ: Інститут історії України НАН України, 2005. 548 с.

50. Рудий Г. Пам’яткоохоронна політика в Україні: витоки та засади формування // Краєзнавство. Кам’янець-Подільський: Абетка, 2000. № 1. С. 125-129.

51. Рудий Г. Я. Охорона і збереження пам’яток історії та культури в Україні (за матеріалами української періодики 1917–1941 рр.). Київ: Інститут історії України

НАН України, 2011. 204 с.

52. Нестуля О. О. Визвольні змагання українського народу і охорона пам'яток культури: 1917–1920 рр. Полтава, 1993. 90 с.

53. Нестуля О. Біля витоків державної системи охорони пам'яток культури в Україні (доба Центральної Ради, Гетьманщини, Директорії). Полтава, 1994. 238 с.

54. Нестеренко В. А. Часописи УНР як джерело вивчення етно-національних процесів на Поділлі в Кам'янецьку добу Директорії УНР (червень-листопад 1919 рр.) // Матеріали XI Подільської історико-краєзнавчої конференції / [ред. кол.: Завальнюк О. М. (відп. ред.), Баженов Л. В., Винокур І. С. та ін.]. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2004. С. 254-261.

55. Телячий Ю. В. Інтелігенція Поділля в культуротворчих процесах періоду Гетьманату П. Скоропадського : сторінками журналу “Село” (1918 р.) // Освіта, наука і культура на Поділлі: зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2003. Т. 3. С. 150-154.

56. Коваль В. В., Гайджук Г. В. Преса УНР 1919 року про культурно-освітнє життя Кам'янця-Подільського // Освіта, наука і культура на Поділлі: зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2005: Матеріали круглого столу “Культура, освіта і просвітницький рух на Поділлі у XVIII – на початку XXI ст.”. Т. 5. С. 22-32.

57. Гандзюк В. О. Газета “Народна воля” про національно-патріотичні настрої подолян у 1917 році // Освіта, наука і культура на Поділлі: зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2006. Т. 8. С. 46-55.

58. Сохацька Є. І. Тарас Шевченко на сторінках “Нової Ради” // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету: Філологічні науки. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2008. Вип. 16. Т. 2. С. 20-31.

59. Соломонова Т. Р. Українське книгодрукування на Поділлі у 1917 р. // Матеріали X Подільської історико-краєзнавчої конференції / [ред. кол.: Винокур І. С. (відповідальний редактор), Баженов Л. В., Блажевич Ю. І. та ін.]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний педагогічний університет, 2000. С. 337-342.

60. Ківшар Т. Український книжковий рух як історичне явище (1917–1923 рр.). Київ: Логос, 1996. 344 с.

61. Мельник Е. М. Українські середні навчальні заклади на Поділлі в 1917–1920 рр. // Освіта, наука і культура на Поділлі: зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський, 2004. Т. 4. С. 48-67.

62. Мельник Е. М. Ім'я Тараса Шевченка в українській школі (1917–1920) // Етнічна історія народів Європи: зб. наук. пр. Київ, 2004. Вип. 17. С. 47-51.

63. Мельник Е. М. Кам'янець-Подільська Українська державна гімназія ім. С. Руданського (1918–1920 рр.) // Освіта, наука і культура на Поділлі: зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2007. Т. 9. С. 213-229.

64. Мельник Е. М. Кам'янець-Подільський український народний університет (листопад 1919 – початок 1921 рр.) // Освіта, наука і культура на Поділлі: зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2006. Т. 7. С. 28-35.

65. Олійник В. В. Шкільні свята в практиці навчальних закладів у період визвольних змагань українського народу (1917–1920 рр.) // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Житомир, 2007. Вип. 36. С. 197-199.

66. Марчук М. В. До питання про національні пріоритети в освітній політиці уряду УНР // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету. Кам'янець-Подільський, 2003. Т. 11. С. 197-201.

67. Баюк М. І. Становлення освіти на Поділлі в період української революції (за матеріалами двотомника "Освіта" 1918–1919 рр.) // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного-педагогічного університету. Історичні науки. Київ, 1999. Т. 3 (5). С. 271-274.

68. Телячий Ю. В. Центральна Рада та українське шкільництво (березень 1917 – квітень 1918 рр.) // Освіта і наука на Поділлі: зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський, 1998. Т. 1. С. 110-119.

69. Боровик А. М. Українізація загальноосвітніх шкіл за часів виборювання державності (1917–1920 рр.). Чернігів: КП "Видавництво "Чернігівські береги", 2008. 368 с.

70. Сесак І. В. Освіта на Поділлі. У 2-х ч. Середні навчальні заклади Поділля у другій половині XIX – на початку XX ст. Кам'янець-Подільський: Абетка, 1999. Ч. 2. 184 с.

71. Зубалій О. Д., Рященко О. Д. Освітній рух в Україні у добу національно-державного відродження (1917–1920 рр.) // Укр. іст. журн. 1998. № 3. С. 12-23.

72. Нариси історії українського шкільництва (1905–1933): Навч. посібн. / [під ред. О. В. Сухомлинської та ін.]. Київ: Заповіт, 1996. 304 с.

73. Завальнюк О. М. Утворення і діяльність державних українських університетів (1917–1921 рр.): Монографія. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2011. 640 с.

74. Завальнюк О. М. Кам'янець-Подільський державний університет: минуле і сьогодення. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2003. 408 с.: іл.

75. Завальнюк О. М. Національно-патріотичне виховання студентів Кам'янець-Подільського державного Українського університету: історичний аспект (1918–1920 рр.) // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2008. Т. 11: Матеріали сьомого круглого столу "Культура, освіта і просвітницький рух на Поділлі: Присвячено 90-річчю утворення Кам'янець-Подільського національного університету". С. 3-19.

76. Завальнюк О. М. Польська влада на Поділлі і Кам'янець-Подільський державний український університет (листопад 1919 – липень 1920 рр.) // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету. Історичні науки. Т. 3 (5). Київ, 1999. С. 311-317.

77. Завальнюк О. М. Періодичні видання науковців, студентів і управлінців Кам'янець-Подільського державного українського університету: задум і реалізація (1918–1920 рр.) // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2010. Т. 15: Присвячено 65-річчю Великої Перемоги. С. 40-51.

78. Завальнюк О. Українські університети: лекційно-пропагандистський, літературно-публіцистичний і редакційно-видавничий аспекти (1917–1920 років) // Студії з історії Української революції 1917–1921 років: на пошану Руслана Яковича Пирого: зб. наук. пр. / [гол. редкол. В. Ф. Верстюк]. Київ: Інститут історії України НАН України, 2011. С. 253-270.

79. Онопрієнко В. І. Осередки національного відродження. Українські університети в 1917–1919 рр. // Вісник Академії наук України. 1992. № 2. С. 77-78.

80. Завальнюк О. М., Стецюк В. Б. Земства Поділля в добу Української революції 1917–1920 рр. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. 220 с.

81. Стецюк В. Б. Культурно-просвітницька діяльність земств Поділля у 1917–1920 рр. // Освіта, наука і культура на Поділлі: зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2006. Т.6: Матеріали другого круглого столу “Культура, освіта і просвітницький рух на Поділлі у XVIII – на початку XXI ст. С. 26-39.

82. Завальнюк О. М. О. Б. Комарніцький Подільські містечка в добу Української революції 1917–1920 рр. Кам'янець-Подільський: Абетка–НОВА, 2005. 320 с.

83. Завальнюк О. М., Олійник С. В. Українська Галицька армія на Поділлі. Кам'янець-Подільський, 2001. 148 с.

84. Олійник С. В. Мистецтво в культурно-освітній та національно-політичній діяльності Української галицької армії на Поділлі // Освіта, наука і культура на Поділлі: зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2007. Т. 9: Матеріали п'ятого круглого столу “Культура, освіта і просвітницький рух на Поділлі. С. 230-235.

85. Комарніцький О. Б. Містечка Волині та Київщини у добу Української революції 1917–1920 рр.: Монографія. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. 312 с.

86. Комарніцький О. Б. Ім'я Тараса Шевченка в житті містечок правобережної України (1917–1920 рр.) // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету. Філологічні науки. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2005. С. 84-88.

87. Комарніцький О. Б. Національна свідомість Правобережного селянства в добу Директорії УНР (на матеріалах містечок) // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету. Кам'янець-Подільський, 2006. Т. 16. С. 83-94.

88. Лозовий В. Аграрна революція в Наддніпрянській Україні: ставлення селянства до влади в добу Центральної Ради (березень 1917 р. – квітень 1918 р.): Монографія. Кам'янець-Подільський: П.П. “Мошак М. І.”, 2008. 480 с.

89. Лозовий В. С. Поділля в добу Центральної Ради (Історичний нарис). Кам'янець-Подільський, 1999. 29 с.

90. Лозовий В. С. Проблеми політичної культури українського селянства в добу Центральної Ради (1917–1918 рр.) // Проблеми історії України XIX – початку XX ст. / [за ред. О. П. Реєнта]. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2006. Вип. XII. С. 166-174.

91. Лозовий В. С. Поділля в період гетьманату (1918 р.): навч.-метод. посібн. Кам'янець-Подільський: МЕДОБОРИ (ПП. Мошак М. І.), 2007. 36 с.

92. Лозовий В. С. Історична пам'ять як інструмент політичної боротьби Центральної Ради (1917 р.) // Національна пам'ять: соціокультурний та духовний виміри. Національна та історична пам'ять: зб. наук. пр. Київ: ДП “НВЦ “Пріоритети”, 2012. Вип. 4. С. 233-242.

93. Лозовий В.С. Образ Тараса Шевченка як інструмент політичного впливу: “Події українського національного відродження у Києві після Лютневої революції 1917 р.” // Матеріали Всеукраїнської наукової конференції “Київ і кияни у соціокультурному просторі XIX–XXI століть: шевченкознавчий дискурс”, 29 травня 2014 р., Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2014. С. 179-186.

94. Лозовий В.С. Культ Тараса Шевченка і український національно-визвольний рух після лютневої революції 1917 року // Постаць Тараса Шевченка в сучасному культурному і геополітичному просторі: зб. наук. пр. Хмельницького ін-ту МАУП.

Хмельницький: Вид-во ХІМАУП, 2014. Вип. 1. С. 184-189.

95. Лозовий В. В. Нестеренко “Просвіта” на Поділлі в добу національно-визвольних змагань (1917–1920) // Просвітницький рух на Поділлі 1906–1923 рр. Кам’янець-Подільський, 1996. С. 28-38.

96. Малюта О. “Просвіта” і українська державність (друга половина XIX – перша половина XX ст. Київ: Видавничий центр “Просвіта”, 2008. 840 с.

97. Малюта О. Шляхи, політи кров’ю. Про діяльність осередків подільського товариства “Просвіта” в першій половині XX ст. // “Просвіта”: історія і сучасність (1868–1998): Зб. матеріалів та документів / [В. Герман (упоряд., ред.); Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Т. Шевченка]. Київ: Просвіта, Веселка, 1998. С. 329-332.

98. Кучеров Г. Г. Становлення і діяльність сільських “Просвіт” Подільської губернії у 1918–1919 рр. (за матеріалами часопису “Життя Поділля”) // Освіта, наука і культура на Поділлі: зб. наук. пр. Кам’янець-Подільський: Оюм, 2010. Т. 16: Матеріали круглого столу “Освіта, культура і просвітницький рух на Поділлі” 22 жовтня 2010 року. С. 138-149.

99. Кучеров Г. Г. Бібліотека-читальня у містечку Печарі Подільської губернії (1908–1913 рр.) // Освіта, наука і культура на Поділлі: зб. наук. пр. Кам’янець-Подільський: Оюм, 2010. Т. 14. С. 52-64.

100. Трембцький А. А. Віктор Приходько – державний, громадсько-просвітницький і культурний діяч (до 120 річчя від дня народження) // Освіта, наука і культура на Поділлі: зб. наук. пр. Кам’янець-Подільський: Оюм, 2006. Т. 8: Матеріали круглого столу “Освіта, культура і просвітницький рух на Поділлі”. С. 205-225.

101. Кришук Б. С. Виховна складова в діяльності Подільської “Просвіти” на початку XX століття // Подільська “Просвіта”: історія і сьогодення: зб. наук. пр. за підсумками регіональної науково-красназничої конференції, м. Кам’янець-Подільський, 2–3 червня 2011 року / [ред. кол.: О. М. Завальнюк (гол.) та ін.]. Кам’янець-Подільський: Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2011. С. 10-17.

102. Кузьміна Н. А. До питання про діяльність просвітянських товариств Поділля у 1917–1918 рр. // Подільська “Просвіта”: історія і сьогодення: зб. наук. пр. за підсумками регіональної науково-красназничої конференції, м. Кам’янець-Подільський, 2–3 червня 2011 року / [ред. кол.: О. М. Завальнюк (гол.) та ін.]. Кам’янець-Подільський: Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2011. С. 91-95.

103. Слободянюк П. Я., Жалюк О. П. Директорія і культурно-просвітницький рух // Подільська “Просвіта”: історія і сьогодення: зб. наук. пр. за підсумками регіональної науково-красназничої конференції, м. Кам’янець-Подільський, 2–3 червня 2011 року / [ред. кол.: О. М. Завальнюк (гол.) та ін.]. Кам’янець-Подільський: Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2011. С. 103-108.

104. Терещук К. Л. Подільські “Просвіти”: проблеми видавничої діяльності і творення українських масових бібліотек (1917–1920 рр.) // Подільська “Просвіта”: історія і сьогодення: зб. наук. пр. за підсумками регіональної науково-красназничої конференції, м. Кам’янець-Подільський, 2–3 червня 2011 року / [ред. кол.: О. М. Завальнюк (гол.) та ін.]. Кам’янець-Подільський: Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2011. С. 113-118.

105. Мацько В. П. Науково-просвітницька діяльність Василя Зборовця // Подільська “Просвіта”: історія і сьогодення: Зб. наук. пр. за підсумками регіональної науково-краєзнавчої конференції, м. Кам’янець-Подільський, 2–3 червня 2011 року / [ред. кол.: О. М. Завальнюк (гол.) та ін.]. Кам’янець-Подільський: Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2011. С. 130-135.

106. Рекрут В. П. Йохим Волошиновський і Могилів-Подільська “Просвіта” // Подільська “Просвіта”: історія і сьогодення: зб. наук. пр. за підсумками регіональної науково-краєзнавчої конференції, м. Кам’янець-Подільський, 2–3 червня 2011 року / [ред. кол.: О. М. Завальнюк (гол.) та ін.]. Кам’янець-Подільський: Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2011. С. 135-141.

107. Кулінська С. Ю. Т. П. Демченко Чернігівська “Просвіта” за доби Української революції: рік 1917-й // Наукові праці Кам’янець-Подільського державного університету. Історичні науки. Кам’янець-Подільський, 2004. Т. 12. С. 349-360.

108. Просвіта на Волині: минуле і сучасне: зб. наук. статей, докум. і матер. / [за ред. В. К. Барана]. Луцьк: Ред.-вид. відд. “Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2001. 196 с.: іл.

109. Пижик А. М. Культурно-просвітницька діяльність уряду УНР в період Директорії: Брошура. Київ: Четверта хвиля, 1998. 36 с.

110. Кучменко Е. М. Національно-культурне життя в Україні (1917–1920 рр.). Київ: Знання, 1999. 20 с.

111. Янковська О. В. Культурне життя в Україні у період національно-демократичної революції (1917–1920 рр.) // Укр. іст. журн. Київ: Дієз-продукт, 2005. № 2. С. 105-118.

112. Буравченко Д. Громадська ініціатива в культурно-мистецькому житті України доби Центральної Ради (образотворче мистецтво, музейна справа, охорона історичних пам’яток) // Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 років: зб. наук. статей / [гол. ред. Р. Я. Пиріг]. Київ: Інститут історії України НАН України, 2010. Вип. 5. С. 315-337.

113. Осташко Т. С. З історії літературно-мистецького життя в Україні за часів Центральної ради // Укр. іст. журн. 1998. № 3. С. 24-38.

114. Дзюба І. М. Тарас Шевченко : життя і творчість. 2-ге вид., доопрац. Київ: Києво-Могил. акад., 2008. 718 с.

115. Огієнко І. (Митрополит Іларіон). Тарас Шевченко / [упоряд., авт. передм. і коментарів М. С. Тимошик]. Київ: Наша культура і наука, 2003. 432с.: іл.

116. Мельниченко В. Вшанування пам’яті Т. Г. Шевченка на Черкащині: зародження та розвиток традицій // Краєзнавство. 2010. № 1–2. С. 200-205.

117. Меленчук О. Феномен святкування роковин, присвячених пам’яті Т. Шевченка як соціокультурне явище в боротьбі за українську незалежність у літературно-критичних студіях С. Єфремова // Вісник Черкаського університету: Філологічні науки. Черкаси, 2010. Вип. 178. С. 5-12.

118. Якобчук С. Особистість і творчість Т. Г. Шевченка у публіцистичній спадщині Ф. П. Матушевського // Вісник Черкаського національного університету імені Б. Хмельницького. Філологічні науки. Черкаси, 2010. Вип. 178. С. 12-18.

119. Забужко О. Шевченків міф України. Спроба філософського аналізу. 4-те видання. Київ: Факт, 2009. 148 с.

120. Венгерська В. О. Парадоксальні вияви міфологізації та формування національного культури Тараса Шевченка у XIX ст. // Гуржійські історичні читання: зб. наук. пр. / [ред. кол. В. А. Смолій, О. І. Гуржій, А. Г. Морозов та ін.]. Черкаси: Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького, 2011. Вип. 4. С. 131-132.
121. Тарахан-Берега З. П. За рядками книги відвідувачів Шевченківської могили (1917–1921 рр.) // Укр. іст. журн. 1998. № 2. С. 128-137.
122. Білокінь О. Живе слово Ядловського // Вісник Черкаського університету. Філологічні науки. Черкаси, 2009. Вип. 168. С. 149-158.
123. Пайкова С. В. Володимир Науменко (1852–1919) // Укр. іст. журн. 1998. № 6. С. 90-102.
124. Попельницька О. О. М. Ф. Біляшівський – перший директор національного музею історії України // Укр. іст. журн. 2008. Вип. 2. С. 100-118.
125. Шульженко С. “Кобзар” Т. Г. Шевченка у фондах Книжкової палати України // Вісник книжкової палати. 2010. № 12. С. 1-2.
126. Кубриш Н. Образ Т. Г. Шевченка у скульптурі Івана Кавалерідзе: від реалізму до модернізму // Українське мистецтво: матеріали, дослідження, рецензії : зб. наук. пр. Київ: ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2007. Вип. 7. С. 70-75.
127. Клименко Т. Шевченкознавчі матеріали у фондах державного архіву Черкаської області // Архіви України. Науково-практичний журнал. Київ: Український науково-дослідницький інститут архівної справи та документознавства, 2009. Вип. 3–4 (264). С. 146-155.
128. Нариси історії Української революції 1917–1921 років: У двох кн. / [Г. В. Борjak, В. Ф. Верстюк, С. В. Кульчицький, В. М. Литвин та ін.; гол. В. А. Смолій]; Ін-т іст. Укр. НАН Укр. Київ: НВП “Видавництво “Наукова думка” НАН України”, 2011. – Кн. 1. 390 с.
129. Басара-Тилишак Г. Розвиток української національної ідентичності на Наддніпрянщині у 1917 – на початку 1919 років: Галицький чинник // Проблеми вивчення історії Української революції 1917–1921 років: зб. наук. статей / [Головний редактор Р. Я. Пиріг]. Київ: Інститут історії України НАН України, 2010. Вип. 5. С. 61-82.
130. Лазарович М. В. Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба. Тернопіль: Джура, 2005. 592 с.
131. Литвин. С. Суд історії: Симон Петлюра і петлюрівщина. Київ, 2001. 672 с.
132. Прокопчук В. Основні фактори активізації краєзнавчого руху на Правобережній Україні в 20-ті роки XX ст. // Краєзнавство. Київ, 2009. № 3–4. С. 6-15.
133. Сохацька Є. І. Культурно-просвітницька діяльність Івана Огієнка у Кам'янці-Подільському (1918–1920 рр.) // Огієнківські читання: матеріали наук. кругл. столів 1991–1996 рр. Київ, 1997. Вип. 1. С. 70-79.
134. Синельник І. В. Варновський та його колекція українських старожитностей. URL://<http://histans.com/JournALL/sid/11/2/15.pdf> (дата звернення 1.08.2017).
135. Савченко І. Українські нотні видання 1917–1923 років у фондах національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: Науковий каталог НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського; наук. ред. Л. В. Івченко. Київ, 2007. 384 с.
136. Баюк М. Громадські організації, об'єднання, інтелігенція Поділля в 1917–1920 рр. // Науковий вісник. 2011. Вип. 7. С. 23-29.

137. Танана Р. Федір Матушевський – дослідник першої книги вражень з Тарасової світлиці // Шевченків світ: зб. наук. пр. Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Черкаси, 2009. Вип. 2. С. 126-131.

138. Опря А. В. Єпархіальні з'їзди православного духовенства та мирян України в 1917 р. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2011. 160 с.

139. Кметь І. Іван Огієнко – продовжувач традицій галицького Шевченкознавства // Українське літературознавство. 2013. Вип. 77. С. 162-170.

140. Іванущенко. Г. М. Українське відродження 1917–1920 років на Сумщині: спроба документального відтворення подій // Сумський історико-архівний журнал. Суми, 2009. № 6–7. С. 149-170.

141. Полтава. Історичний нарис. Полтава: Полтавський літератор, [б. р.]. 280 с.

142. Подолинний А. М. Тарас Шевченко і Вінничина: іменний словник. Вінниця: Едельвейс і К, 2012. 104 с.

143. Шевченківська енциклопедія: в 6 т. А-В. / НАН України, Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка; [редкол.: М. Г. Жулинський (гол.) та ін.]. Київ, 2012. Т. 1. 744 с.: [693] іл. + кольор. вклейка.

144. Шевченківська енциклопедія : в 6 т. Г-З. / НАН України, Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка; [редкол.: М. Г. Жулинський (гол.) та ін.]. Київ, 2012. Т. 2. 760 с.: іл.

145. Степовичка Л. Вивчення життя і творчості Т. Г. Шевченка та пошанування його на Придніпров'ї. Методичні рекомендації та практичні завдання для студентів усіх спеціальностей / М-во освіти і науки України; Нац. гірн. ун-т. Дніпропетровськ: НГУ, 2013. 97 с.

146. Подільська Шевченкіана: до 200-річчя з дня народження Т. Г. Шевченка: реком. бібліогр. покажч. / Упр. культури, національностей та релігій Хмельниц. облдержадмін. ОУБН ім. М. Островського. Хмельницький, 2014. 136 с.

147. Тарас Шевченко і Україна: реком. бібліогр. покажч. У 2 ч. Ч. 2. “І мене в сім'ї великий, в сім'ї вольний, новий...”: увічнення пам'яті Кобзаря на українській землі / М-во культури України, Нац. парлам. Б-ка України; уклад.: О. Білик, О. Галганова; наук. ред. В. Кононенко. Київ, 2014. 176 с.: іл., 2 вкл. арк. фотоіл.

148. Завальнюк К. В. Ушанування пам'яті Т. Г. Шевченка на Вінничині в добу Української революції // Матеріали XIV Подільської наукової історико-краєзнавчої конференції [присвяченої 200-річчю від дня народження Т. Г. Шевченка, 70-річчю визволення Хмельницької області від нацистських окупантів, 50-річчю з часу утворення Хмельницького обласного історико-краєзнавчого товариства] / [Копилов С. А. (співголова), Реєнт О. П. (співголова), Баженов Л. В. (відп. ред. та ін.)]. Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин ОВ., 2014. С. 19-24.

149. Завальнюк О. М. Ушанування Тараса Шевченка колективом Кам'янець-Подільського університету в контексті державних меморіальних заходів у 1919–1920 рр. // Освіта, наука і культура на Поділлі. Зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2014. Т. 21: Присвячено 200-річчю від дня народження Тараса Шевченка. С. 31-49.

150. Олійник С. В. Постать Т. Шевченка в культурно-освітній та національно-пропагандистській діяльності Української Галицької армії на Поділлі // Освіта, наука і культура на Поділлі. Зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2014. Т. 21: Присвячено 200-річчю від дня народження Тараса Шевченка. С. 50-55.

151. Машталір А. І. Тарас Шевченко як символ національно-визвольної боротьби українців у 1917 році // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки / [ред. кол. В.С. Степанков (відп. ред.) та ін.]. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2009. Вип. 2. С. 87-90.

152. Машталір А. І. Вшанування Тараса Шевченка на Поділлі у 1917–1920 рр. // Освіта, наука і культура на Поділлі: зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2009. Т. 13. С. 25-31.

153. Машталір А. І., Сопіга М. О. Постаць Т. Шевченка в контексті Української національно-демократичної революції (1917–1920 рр.) у дослідженнях Подільських науковців початку ХХІ ст. // Матеріали XV Подільської наукової історико-краєзнавчої конференції присвяченої 100-річчю Української революції 1917–1921 рр., 100-річчю заснування Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка / [ред. кол.: Копилов С.А. (співголова), Реснт О.П. (співголова), Баженов Л.В. (відп. ред.) та ін.]. Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2017. С. 258-264.

154. Машталір А. І., Лозовий В. С. Політична інструменталізація постаті та творчості Тараса Шевченка як чинник національного відродження у Наддніпрянській Україні (1917–1920 рр.): [моногр.]. Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2016. 296 с.

155. Машталір А. І., Байдич В. Г., Галатир В. В. Вшанування постаті Тараса Шевченка на Поділлі в добу Директорії УНР: історичний аспект. Хмельницький: Державний архів Хмельницької області, 2015. 114 с.

Andriy Mashtalir, Mykhailo Sopiha

**The name and treatment of Taras Shevchenko in the context
of the Ukrainian national-democratic revolution
in the Dniper Ukraine (1917–1920): historiography of the problem**

The article discusses the use of Taras Shevchenko's name and works in the era of the national-democratic revolution in the Dnieper Ukraine (1917–1920) on the basis of scientific research by participants in revolutionary events, diaspora and Soviet authors, contemporary Ukrainian historians, and Shevchenko scholars. The materials of scientific collections of articles are analyzed, in which much attention is paid to honoring the figure of the Ukrainian Kobzar in different periods with the participation of the Ukrainian authorities and public. Honoring the name and work of Taras Shevchenko by the Prosvita communities. Based on a large number of scientific articles, problems with the construction of a monument in Kyiv and other settlements of the country were chronologically identified, as well as reasons pointed out by the public and local authorities for organizing the grave of the Ukrainian Kobzar. A comparative study of diaspora and Soviet scholars on the influence of Taras Shevchenko's name and works in the revolutionary era. The materials of contemporary Ukrainian researchers are described, which, through the prism of their own problems, directly or indirectly highlighted the significance of Taras Shevchenko for the Ukrainian people. The materials of these works explore the participation of provincial nobility, the public, state institutions, educational institutions of the Dnieper

Ukraine in shaping the original cult of Ukrainian Kobzar as a fighter for the national and social liberation of the Ukrainian people. The materials of the conferences, which give a certain idea of the contemporary socio-political, educational and cultural life in the Dnieper Ukraine, which is inextricably linked with the name and creativity of Taras Shevchenko, is analyzed.

Keywords: Taras Shevchenko, historiography, national-democratic revolution, research, scientific works, article, monograph, national consciousness, researchers, scientists.

А.И.Машталур, М.А.Сопица

**Имя и творчество Т. Шевченко в контексте
Украинской национально-демократической революции
в Приднепровской Украине (1917–1920 гг.): историография проблемы**

В статье на основе научных исследований участников революционных событий, диаспоры и советских авторов, современных украинских историков, шевченковедов рассматривается вопрос об использовании имени и творчества Т.Г. Шевченко в период национально-демократической революции в Приднепровской Украине (1917–1920 гг.). Проанализированы материалы сборников научных статей, в которых значительная часть внимания уделяется чествованию фигуры украинского Кобзаря в разный период с участием украинской власти и общественности. Чествование имени и творчества Т.Г. Шевченко обществами “Просвіта”. На основе значительного количества научных статей хронологически выяснено проблемы со строительством памятника в г. Киеве и других населенных пунктах страны, а также указаны причины, которые направлялись общественностью и властью на местах для упорядочения могилы украинского Кобзаря. Сравниваются исследования диаспоры и советских ученых в вопросе влияния имени и творчества Т.Г. Шевченко в революционную эпоху. Характеризуются материалы современных украинских исследователей, сквозь призму собственной проблематики прямо или косвенно освещали значение для украинского народа фигуры Т.Г. Шевченко. По материалам этих работ исследуется участие земств, общественности, государственных учреждений, учебных заведений Приднепровской Украины в формировании своеобразного культа украинского Кобзаря, как борца за национальное и социальное освобождение украинского народа. Проанализированы материалы конференций, дают некоторое представление о тогдашней общественно-политической, образовательно-культурной жизни в Приднепровской Украине которое неразрывно связано с именем и творчеством Т.Г. Шевченко.

Ключевые слова: Т.Г. Шевченко, историография, национально-демократическая революция, исследования, научные труды, статья, монография, национальное сознание, исследователи, ученые.